

FLIRTEN ZWARTKOPPEN IN HUN WINTERGEBIED ?

Versie 3-3-1981 met aanvullingen van elders uit Nederland.

In de Grauwe Gors van april 1979 is al eens verteld over winterwaarnemingen van Zwartkoppen in onze tuin te Haren. De tuin en omgeving is kennelijk aantrekkelijk voor deze zangertjes. Ze kunnen hier foerageren op bessen van Berberis (zeer geliefd), Klimop en Meidoorn en op vruchten van de Japanse Dwergkwee. Ze waren er in de winters 76/77, 77/78, in de strenge van 78/79, niet in 79/80 en nu weer wel in 80/81. Vaak waren het er twee, soms drie. Na een paar duidelijk als zodanig herkenbare "leerdagen" aten ze van ei-krachtvoer en van appels op een voerplaats onder- en naast beschuttende struiken. Deze leerdagen zijn in de figuur met een -x- aangegeven. Vanuit de woonkamer zagen we meermalen hoe pas aangekomenen hun eerste aarzeling overwonnen, om daarna resoluut bij de voerplaats aan en af te vliegen. Binding aan deze voerplaats zal het langer aanblijven wel bevorderd hebben. We hebben regelmatig notities gemaakt, hoewel in het begin van de waarnemingen helaas ook weer niet dagelijks. Ze waren er in dec., jan., en febr. 78/79 zo geregeld dat ze niet altijd in het dagboek genoteerd zijn. Met andere woorden: er hadden meer streepjes getrokken kunnen worden dan er nu in de figuur staan.

Jan Hulscher vertelde in de voorlaatste Grauwe Gors over de interessante scheef uitvallende wijfje/mannetje verhoudingen in de winter voor Mussen, Vinken en Merels, soorten waarvan de wijfjes en mannetjes goed te onderscheiden zijn. Vermoedelijk moet deze scheefheid voor elk van de drie soorten weer anders verklaard worden en ze zal voor de Sylviidae, de groep van Zangers waartoe de Zwartkop behoort, nog wel weer anders zijn. Sterker: de Zwartkop vormt misschien wel een verhaal apart.

Van andere Sylviidae als Fitis, Tjiftjaf, Grasmus, Tuinfluiter en Braamsluiper arriveren de mannetjes het eerst in hun broedgebied. In het voorjaar proclameren ze daar een territorium (zang) en paarvorming vindt één of twee weken later plaats, wanneer zich een vrouwtje voegt in een door haar uitgekozen territorium. In onze tuin valt deze gang van zaken de meeste jaren te volgen na aankomst van de Braamsluiper. Ook op grond van literatuur nemen we aan dat de paren van al deze Zangers gevormd worden in de broedgebieden en niet in de streken waar ze overwinteren. We denken dat onze Zwartkoppen onafhankelijk van elkaar in april/mei ergens in het noorden, in Scandinavië of wie zal zeggen waar, tot broeden zullen trachten te komen. Dat doen ze beslist niet in onze tuin en waarschijnlijk ook niet in de nabije omgeving.

Toch hadden in 78/79 twee mannetjes een duidelijke vrijage met een overwinterend wijfje, drie zelfs wanneer de trektijd april/mei wordt meegerekend.

zie vervolg..

vervolg..

Van 13 tot 27 december zijn er een wijfje en een mannetje. Op 29 december komt er vermoedelijk een solitair mannetje bij, die zich op 1 januari op de voerplaats waagt en daarna steeds alleen terug komt. Op 2 jan. zit het "paartje", als we dat zo noemen mogen, op een meter van elkaar. Er is echt sprake van een tweede mannetje, want op 8,10 en 19 jan. zien we de mannetjes tegelijk. Maar het komt tussen die twee tot een konflikt op de 19e met een door-dringend gekrijs. Daarna is de solitaire man nooit meer gezien. Het "paartje" blijft voortdurend samen optrekken tot 22 februari: een flirtend stel, steeds vlak bijelkaar, soms in een soort balts achter elkaar aanvliegend nadat een heuse rivaal eventjes aan kant is gezet.

Van 28 februari tot 25 maart wordt uitsluitend het wijfje gezien, onze "Madame Bruinkop". Of het mannetje weggetrokken is, dan wel door een Sperwer geslagen-3 werd valt niet te zeggen. Maar op 26 maart, wanneer doortrek al weer mee kan spelen, foerageert er weer een mannetje op een appel, ogenschijnlijk zonder notitie te nemen van het wel in de buurt zittende wijfje. Op 1 april verjaagt dit mannetje het wijfje als die ook van de appel wil snoepen. Dit gescharrel gaat zo door tot 6 april. Dan jagen er plotseling twee mannetjes achter elkaar aan. Hevig gedreig! Op 9,10 en 11 april is het wijfje er nog alleen, maar dan trekt ook zij weg: van 12 tot 20 april is er, ook met goed opletten, niets te zien. Tenslotte komt er nog eens weer een andere situatie met een paartje waarvan het wijfje een herkenbaar meer roodbruine kap heeft. Het mannetje zingt! Na 5 mei: niets meer gezien.

Nu in 1981 tijdens het schrijven van dit verhaal zien we een gedeeltelijke herhaling van de geschiedenis. Vanaf 4-1-81 is er weer een wijfje en dat kreeg op 17-1 gezelschap van een wat teruggetrokken en schuw mannetje. De twee hebben hun duidelijke kontakten, maar er wordt minder geflirt dan in 78/79. Anders dan toen, is nu het wijfje baas op de voerplaats. We wachten af wat het gaat worden.

Mogelijk komen er ook nog nieuwe meldingen van elders uit de provincie, zoals die er in het verleden wel al waren. Zo zagen Dhr. en Mevr. Dolfien te Leek op 7 jan. 1974 en de volgende dagen een wijfje en mannetje, waarvan het wijfje bleef tot de 23-ste van die maand. Van 20 T/M 25 dec. 1974 zaten er in hun tuin twee mannetjes van een appel te eten. Zelf hebben we nog een waarneming van sept 1972 van een wijfje en mannetje. Verder zijn er voor de maanden december, januari en februari vanaf 1967 voor de provincie bekend (Boekema, Boerma, Groen, Hulscher, auteurs): 4 wijffjes en 6 mannetjes die langere tijd op één plaats werden gezien en verder als losse waarnemingen: 4 wijffjes en 8 mannetjes (meest in Haren en omg.). Om iets grotere aantallen te kunnen beschouwen hebben we eens in de literatuur gezocht.

zie vervolg..

vervolg..

Hulscher attendeerde ons op een publikatie van G. Bosch-4. De veldwaarnemingen rubriek van het Vogeljaar-5 leverde ook diverse waarnemingen van "paartjes". De aanduiding "paartje" werd op deze manier 7 maal in waarschijnlijk alle onschuld gebruikt. Als we ons beperken tot meldingen voor dec., jan. en febr., dan ontlopen we mogelijke invloeden van trek-6 en van verwarring van vrouwtjes met juvenielen.

In een kompakte manier van opschrijven geven we hieronder met wijfje 22(8) aan: 22 vrouwtjes, waarvan er 8 meerdere dagen of weken op dezelfde plaats gezien werden.

De (beperkte) speurtocht plus de archieven van onze

Avifauna leveren: wijfje 22(8) mannetje 37(10)

wijfje+mannetje(paar?) 10(9) wijfje+wijfje geen

mannetje+mannetje 3(2) wijfje+mannetje+mannetje 2(1)

Bovendien zijn er nog 11(3) meldingen zonder opgave van het geslacht. Van de aantallen stamt uit onze provincie:

wijfje 2(2) mannetje 8(1) wijfje+mannetje (paar?) 3(3)

mannetje+mannetje 1(1) wijfje+wijfje geen wijfje+mannetje+

mannetje 1(1)

Het komt dus kennelijk vaker voor dat er van een "paar" gesproken kan worden. Van de losse eenmalige winterwaarnemingen zal bovendien een eventuele partner niet altijd opgemerkt zijn. Er is echter géén geval van twee of meer wijfjes. Het lijkt ons dan ook erg onwaarschijnlijk dat het aantal van 10(9) "paren" toevalligerwijs zo groot is.

Tien paren die flirten in de winter. Kan dat?

Fam. van Klinken
Scheperweg 26, Haren.

1. D.A. Bannerman, The birds of the British Isles, deel III, 1954-
2. Het vaststellen of er meer dan één mannetje is niet altijd eenvoudig omdat ze zich meestal in struiken ophouden en zich niet tegelijk laten zien. Wel waren er herkenbare verschillen in gedrag.
3. In de winter van 78/79 zagen we drie maal dat een Sperwer iets sloeg: Vink, Spreeuw en Kramsvogel. Eénmaal vloog een Groenling zich dood van schrik.
4. G. Bosch, Vanellus XXIII (1970) 127.
5. Het Vogeljaar, Rubriek Veldwaarnemingen vanaf 1973.
6. Sept. 1980 was er op Schiermonnikoog een groepje van 15 doortrekkers.

zie vervolg- tabellen.

Bij de figuur:

Waarnemingen van Zwartkoppen in onze tuin. Wanneer enkel een wijfje of een mannetje genoteerd werd, is er voor die dag een kort streepje getrokken; waren ze er tesamen, dan is het streepje doorgetrokken. Vertikale lijnen verbinden de streepjes van wat volgens ons steeds hetzelfde exemplaar was. Op 11 april 1979 werd met voeren gestopt.

ge = gevecht,

za = zang,

x = "leerdag".

Dag van afsluiting: 3-3-1981, toen al drie dagen geen wijfje en zes dagen geen mannetje meer gezien. Merk op dat het mannetje dan weer het eerst zou zijn vertrokken.

